

Zsíros üzletek

Hogyan okoznak éhínséget a spekulánsok?

A bankok, biztosítótársaságok és más tőkebefektetők hatalma töretlenül tűnik. Másképpen nem lehet magyarázni azt, hogy a tőkebefektetők egyre inkább spekulálnak az élelmiszerekkel és más nyersanyagokkal, jóllehet fejlesztési szervezetek hónapok óta bizonyítják, hogy ezek a spekulációk fölverik az élelmiszerek árát, és így a szegények legszegényebbei kevesebb ételt engedhetnek meg maguknak.

Noha világszerte évről évre még mindig elegendő kalóriát állítanak elő ahhoz, hogy táplálni lehessen a növekvő emberiséget, sok élelmiszert nem rendeltetésének megfelelően használnak föl. A gabona jó harmadát állatokkal etetik meg – ily módon hét kalóriányi gabona alakul egy nemes kalóriányi hússá. Mivel az emberiség tovább növekszik, az élelmiszerek szűkössége fokozódni fog.

Az inség éppen kapóra jön!

Ez a helyzet éppen kapóra jön az olyan tőzsdeguruk számára, mint *Jim Rogers*, aki azt mondja: „Az elkövetkező években nagyon komoly élelmiszertársaságot fogunk megtapasztalni az egész világon, ezért az árak az egekbe szöknek majd.” És akkor a tőzsdeguruk még nagyobb nyereséget remélnék, mint amit már ma is elérnek. A nagy bankok és pénzügyi befektetők évek óta egyre erősebben hatolnak be az élelmiszer-kereskedelembé. Ez harctérre változtatta a nyersanyagok viszonylag békés világpiacát.

Az élelmiszerek és a nyersanyagok piaca mindig is nyitott volt a spekulációkra, hiszen a terméshozamokat – eltérően az ipari termékektől – nehezen lehet megtervezni, ezért aztán az eladók és a vevők egyaránt nehézség előtt állnak: az eladók számára rossz, ha az ár hat hónap múlva a mai ár alá süllyed, a vevők számára rossz, ha például egy tonna kukorica ára akkor sokkal magasabb lesz, mint ma. Ezért a két párt évtizedek óta ún. áruhatáridős üzleteket köt: a tőzsdei kereskedő már ma sabott árat szavatol az eladók és a vevők számára.

Az effajta áruhatáridős üzletek azonban vonzóak a spekulánsok számára, akiknek tulajdonképpen semmennyi gabonára sincs szükségük, csak pénzt akarnak keresni. Például kukoricát vásárolnak, mai áron 200 dollárért tonnánként, hat hónappal

későbbi szállításra – és azt remélik, hogy a valódi érték addigra 250 dollárra emelkedik. Ekkor megkapják a kukoricát a megegyezett 200 dollárért, és 250-ért adják el.

Az ilyen spekulációs üzletek hosszú időn át még hasznosak is voltak, mert ezek révén a tőzsdei kereskedők több eladási vagy vételi megbízást kaptak, és jobban ki tudták egyenlíteni a vevők és az eladók közti árakat. Ez azonban csak addig volt érvényes, amíg a vevők és az eladók nyersanyagként és évenként maximum 600 szerződést köthettek a nyersanyag-tőzsdén – vagyis túl keveset ahhoz, hogy befolyásolhassák az árakat.

De az ezredforduló táján megváltozott a helyzet. A pénzügyi piacok liberalizálása folytán hirtelen napon-ta több ezer milliárd dollár keresett új befektetést, persze olyat, amely a lehető legmagasabb tőkehozamot ígérte. Ekkor fedezték fel a befektetők az élelmiszereket is. Az első követ a vezető amerikai befektetési bank, a *Goldman Sachs* dobta. 1991-ben olyan olyan nyersanyagindexet hozott létre, amely 25 nyersanyag jövőbeli árát számította ki. Ennek segítségével a befektetők azokba a nyersanyagokba és élelmiszerekbe fektethettek be, amelyek a legnagyobb árnövekedést ígérték. Mindazonáltal volt még egy probléma: a maximum 600 szerződést lehetővé tévő korlátozás.

Legfőbb ideje volt hát a politikai lobbimunkának. Ezzel kapcsolatban szerencsés véletlennek bizonyult, hogy *Bill Clinton* idején *Robert Rubin* lett a pénzügyminiszter. Rubin előzőleg a *Goldman Sachs* főnöke volt. És persze azt tette, amit egy pénzügyi lobbista tesz a kormányban: minden spekulációs korlátozást megszüntetett.

Azóta nincs megállás. A *Goldman Sachs* már 2001-ben nem 600 vásárlási szerződést kötött kukoricára, hanem 22000-et, szójababra 10000-et és búzára 6500-at. A következő években az olyan befektetési bankok is felugrottak erre a vonatra, mint a *Morgan Stanley*, a *Merrill Lynch* és a *JP Morgan*. A *Deutsche Bank* 2004-ben indította útjára első nyersanyagalapját.

Ez a befektetési lehetőség először a nagybefektetőknek volt fenntartva, de a nagy bankok aztán olyan értékpapírokat és bizonylatokat adtak ki,

amelyek révén a kisbefektetők is részesei lehettek az élelmiszer- és nyersanyagárak növelésének. A nyersanyag-spekuláció tömegsporttá vált. A forgalom hatalmasan megnőtt: 2003-ban még csak kereken 13 milliárd dollárt fektettek nyersanyagokba és élelmiszerekbe, 2011 végéig viszont 600 milliárd dollárra duzadt ez az összeg.

Ráadásul a bankok is egyre speciálisabb stratégiákat fejlesztenek ki annak érdekében, hogy ellenőrizni tudják a nyersanyag- és élelmiszerárakat. Például a *JP Morgan* amerikai befektetési bank egymilliárd dollárért vásárolt Londonban rezet, ami 7,2%-os áremelkedéshez vezetett. Az elmúlt évben a *Goldman Sachs* megvette a *Metro International*, a világ egyik legnagyobb raktárhálózatának üzemeltetőjét. A konkurens *JP Morgan* megszerezte a *PBS Sempra Commodities* nyersanyag-kereskedőházat, beleértve a *Henry Bath* logisztikai vállalkozást is. Azóta 130 raktárháza van ahhoz, hogy árukat halmozzon fel, és befolyásolja az árakat.

Bár a pénzügyi befektetők kétségbe vonják, hogy tevékenységük valóban fölveri az árakat, az élelmiszer-kereskedők, akiknek – a spekulánsokkal ellentétben – valóban szükségük van nyersanyagokra, másképpen látják ezt. „A spekulánsok fölfedezték a kakaót, és nekünk kell fizetnünk”, mondja *Wolf Kropp-Büttner* német csokoládégyáros. „Ez a lehető legrosszabb pénzügyi spekuláció”, véli *Howard Schultz*, a *Starbucks* amerikai kávéhálózat főnöke. *Dirk Müller* tőzsdei kereskedő a *Misereor* német segélyszervezet megbízásából tanulmányt készített a témáról, és ő is határozottan abból indul ki, hogy a spekulánsok növelik a keresletet, és fölhajítják az árakat: „Ha a befektetők sáskákként lepik el a vetőmagokat, akkor ingadozó, illetve erősen emelkedő kukorica- és búzáárakról gondoskodnak – és ezzel emberek millióinak éhezését növelik.”

Az étellel nem szabad játszani

Német társadalmi- és segélyszervezetek (*Oxfam Deutschland*, *Welthungerhilfe*, *Misereor*, *Attac*, *Campact*, *WEED*, *Südwind-Institut*) ezért arra szólítják föl a német szövetségi kormányt és az Európai Unió Bizottsá-

gát, hogy hozzon olyan intézkedéseket, amelyek megállítják az éhezéssel folyó üzletelést. Mert ahogyan kampányuk egyik jelszava mondja: „Az étellel nem szabad játszani!” Az EU-ban és más szakmai körökben is több javaslatot vitatnak meg:

- Az első lépés az lenne, hogy átláthatóbbakká kellene tenni a tőzsdéket; a résztvevők számára világosnak kell lennie, hogy az eladó és vásárló kereskedők kicsodák: mezőgazdasági kereskedők, élelmiszertermelők vagy spekulánsok-e. Ez javítaná a tőzsdék átláthatóságát.

- Ha korlátozni akarjuk a rövid távú spekulációt, akkor két lehetőség van: az egyik, hogy bizonyos darabszámra korlátozzuk a szerződéseket, ahogyan ez a múltban is volt; a másik: megadóztatjuk a spekulációt. Jelenleg a spekulánsoknak nem kell szerződéseik teljes összegét kifizetniük, hanem csak egy „biztonsági teljesítést” (*Margin*) kell nyújtaniuk. Minél magasabb lenne ez, annál drágább lenne a spekuláció.
- Végül is csak akkor lehet megvédeni az éhezőket a tőzsdéfgüggő ár-emelkedésektől, ha betiltanák a

spekulációt az olyan alapvető élelmiszerekkel, mint a kukorica vagy a búza. De jelenleg ez sem Európában, sem másutt a világon nem kapna szavazati többséget.

A politikusok egyelőre a felháborodás és a semmire sem kötelező ígéretek keverékébe menekülnek. A nyilvánosság nyomása azonban nő, mert nem lehet többé eltitkolni azt a botrányt, hogy a gazdagok busás nyereségre tesznek szert a szegények éhezéséből.

Wolfgang Kessler

Forrás: Publik-Forum, 2012/13

A pénz bálványja

Interjú a kereszténység mai kihívásairól

Az interjúalanyok: **Norbert Mette** valláspedagógus, **Katja Strobel** politikai teológusnő és **Christian Weisner**, a *Wir sind Kirche* [Egyház vagyunk] mozgalom egyik alapítója.

Milyen különleges kihívások előtt állnak ma az európai keresztények?

Mette: Két nagy kihívást látok. Egyfelől azt tapasztaljuk, hogy a társadalom minden területén a gazdaság uralma érvényesül. Ez a terjeszkedő globalizációban mutatkozik meg, amelyet gazdasági szempontok mozgatnak. A megkövetelt növekedés jegyében kizsákmányolják az embereket és a természetet, az élet jelentős területeit teszik tönkre, illetve kultúrákat rombolnak le. A munkanélküliség növekszik – egészen addig, hogy egyszerűen kizárják azokat embereket, akiket kerek-perec fölöslegesen tekintenek. Világszerte terjeszkedik a brutális társadalmi darwinizmus. A gazdaság térhódítása az egyházakban is érvényesül. Az egyházakat mint munkaadókat is egyre inkább neoliberalis elvek vezérlik.

A második kihívás azokban a viselkedésmódokban és beállítottságokban rejlik, amelyeket Charles Taylor nyomán az ún. szekuláris, világi korszak jellemzői közé lehet számítani. A globalizáció nyomása alatt erősödni fog a vallások, és így a kereszténység elértéktelenedési folyamata is. Az emberek egyre kevésbé tudnak tájékozódni, s ennek következtében ellenmozgalmak lépnek föl, mindezekelőtt az a fajta fundamentalizmus, amely fanatikusan viselkedik, és gyakran erőszakossá válik.

Ami a kereszténységet illeti, korszakhatárhoz érkezett, mégpedig a konstantini kor végéhez. Ha meg akarjuk érteni a római katolikus egyházon belüli konfliktusokat, akkor látnunk kell, hogy itt két különböző gondolkodási irányzat ütközik össze: az egyik oldalon a konstantini korszak védelmezői állnak, akik megpróbálják menteni, ami még menthető, a másik oldalon annak az útnak a szószólói és védelmezői, amely következetesen a konstantini korszak utáni időbe vezet el az egyházat.

Rejtenek-e esélyeket is ezek a kihívások?

Mette: Nagyon is. Látok esélyt arra, hogy az egyházban ismét jobban elgondolkodnak az evangéliumon; hogy a hit személyes döntés kérdésévé válik, és nem csupán megszokásból követik; hogy meg lehet szabadulni az egyház és az állam hagyományos koalíciójából; hogy véget ér a katoli-

kus kleikalizmus, és megfelelően értékeli majd az összes megkereszteltet küldetését és méltóságát; hogy a centralizmus helyébe a decentralizálás, a többszólamúság lép, és eleven egyházon belüli pluralizmus keletkezik, valamint megnyílnak más vallások felé.

Strobel: A neoliberalizmus jelenleg ismét divatban van. Jóllehet sok kapitalizmuskritika hallatszik, de ami a politikában történik, és amit a politika javasol az euró válsága és a gazdasági válság megoldására, az egyértelműen neoliberalis: pusztá takarékosági politikáról és privatizációs intézkedésekről van szó. A keresztényeknek össze kellene fogniuk azokkal a kritikus csoportokkal, amelyek tiltakoznak ezen fejlemények ellen, és alternatívákat javasolnak. Globális egyenlőtlenség áll fenn, és nem ez nem csökken. Noha világszerte összességében kevesebb az éhező, de százalékos arányuk magas marad. Számítalan ember hal meg idő előtt, éhezés következtében, ami nem lenne szükségzerű. Ez botrány, a keresztények egyik nagy kihívása. Ebből adódik az a kérdés, illetve feladat, hogy politikailag másképp alakítsuk társadalmainkat. Ehhez társul a kirekesztés problémája; az Európai Unió határait halottak ezrei szegélyezik. És a társadalmi rasszizmus is inkább növekszik, mint hogy csökkenne.

Nem nyomasztó és bénító-e ez a helyzetleírás?

Weisner: De igen, és éppen ez a probléma: az egyén úgy érzi, semmit sem tud változtatni ezeken a viszonyokon. Az embereket behajszolják az elszigeteltségbe és a túlélésért folytatott küzdelembe. A világ sok részén valóban élet-halál a tét. A keresztényeknek azonban azt kellene mondaniuk: Nem lehet, ez nem maradhat így! Számomra a kereszténység mindig is a cselekvés vallása volt. Vannak bibliai eszményeink: szolidaritás, kiengesztelődés, igazságosság. Ezen eszmények szerint kellene tájékozódunk. Számomra a szolidaritásnak van központi jelentősége. És annak a tapasztalatnak, hogy mi emberek nem vagyunk egyedül, létezik az az erő, amely kiragad minket a kétségbeesésből, és reménnyel tölt el. Enélkül tulajdonképpen nem is vagyunk képesek élni.